

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Вступ. Враховуючи той факт, що толерантність є одним із найбільш важливих компонентів професійних стандартів та вимог до професійних та особистісних якостей соціального педагога, а міжкультурна толерантність є однією із ключових складових загальної толерантності особистості, то практична соціально-педагогічна діяльність є регулярно дотичною до проблем міжнаціональної та міжкультурної взаємодії у фаховій та міжособистісній взаємодії.

Аналіз наукових досліджень. Дослідженням проблеми формування міжкультурної толерантності майбутніх педагогів загалом, і соціальних педагогів зокрема, займалися такі науковці як Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Богданова, Р. Вайнола, Г. Вороніна, М. Галагузова, О. Грива, Н. Заверико, І. Зверєва, А. Капська, О. Карпенко, І. Мельничук, Л. Міщик, А. Мудрик, Ф. Мустаєва, Ю. Овчарова, В. Поліщук, Л. Почебут, О. Тютюнник, С. Харченко, П. Шептенко, В. Шульга та ін.. Однак практико-орієнтовані аспекти формування міжкультурної толерантності у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів залишаються малодослідженими.

Виклад основного матеріалу. Умовно узагальнено міжкультурний контекст у професійній діяльності соціального педагога проявляється на двох рівнях: теоретичному та практичному.

Теоретичний рівень міжкультурної складової соціально-педагогічної діяльності проявляється, в першу чергу, у нормативно-правовому регулюванні фахової діяльності та її концептуального обґрунтування.

Практичний рівень міжкультурного контексту соціально-педагогічної діяльності реалізовується у практичних формах та методах роботи соціального педагога. В межах цього рівня доцільно виділити три ключові напрями соціально-педагогічної діяльності в контексті міжкультурної толерантності: 1) соціально-педагогічна діяльність з об'єктами дискримінаційного, інтолерантного та ксенофобського впливу; 2) соціально-педагогічна робота з формування толерантного суспільного простору; 3) соціально-педагогічна діяльність з національно-культурними товариствами, земляцтвами, общинами та іншими громадськими об'єднаннями.

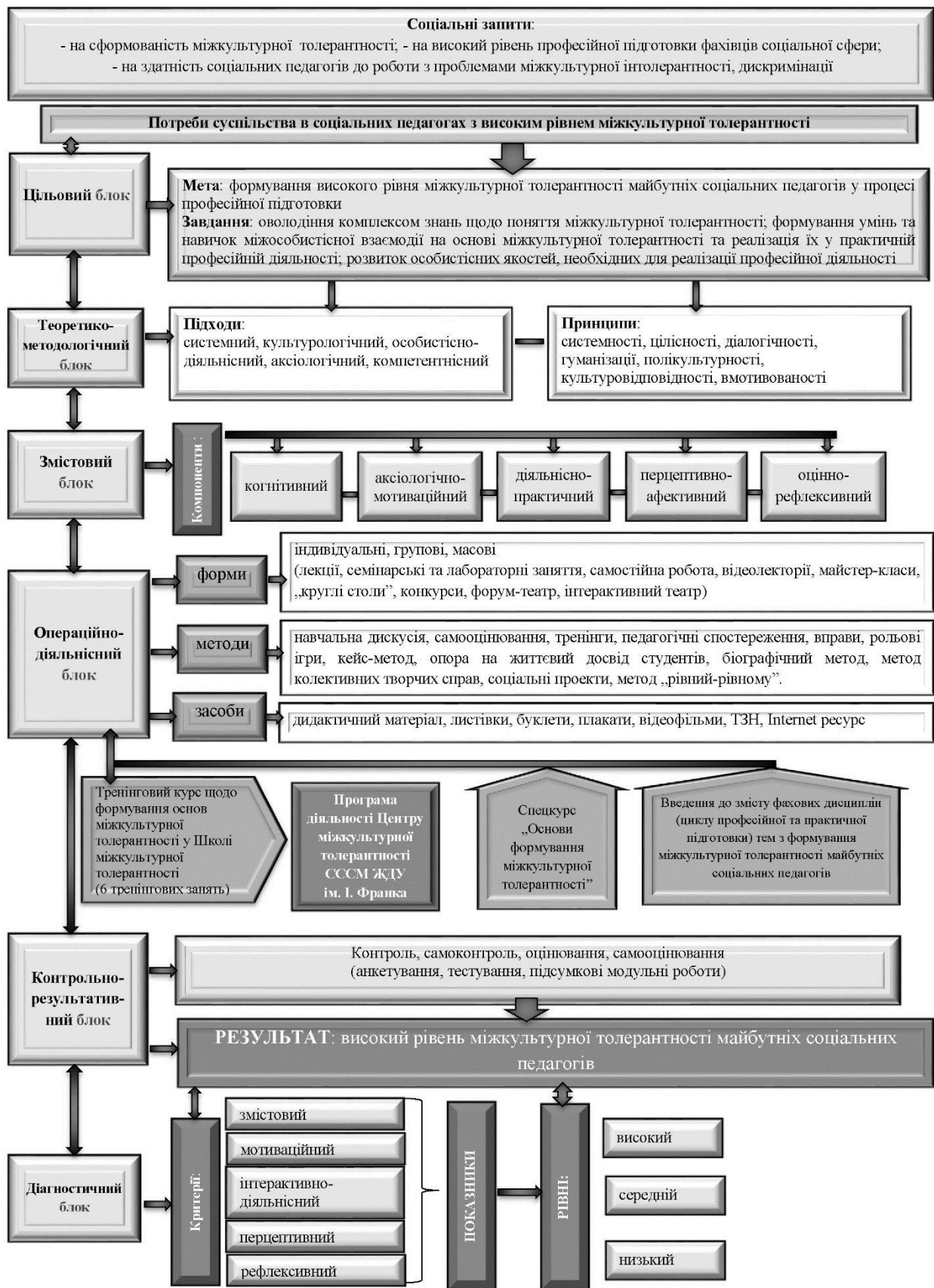

Рис.1. Модель формування міжкультурної толерантності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки

Саме тому виникає об'єктивна необхідність у систематизації підготовки майбутніх фахівців до діяльності на вищезазначених рівнях. Відповідне поєднання доцільно представити у вигляді концептуальної моделі формування міжкультурної толерантності майбутніх соціальних педагогів. В. Поліщук підкреслює, що концептуальна модель професійної підготовки соціальних педагогів – це аналог системи, який відображає її провідний задум, основні принципи побудови та функціонування. Модель слугує засобом вивчення процесу професійної підготовки соціального педагога, вона може стати своєрідним еталоном підготовки, до реалізації якого необхідно прагнути на практиці. Її практична цінність зумовлена тим, наскільки адекватно та повно вона відображає процес професійної підготовки фахівця [1, с. 173].

Тому, відповідно до змісту основних функцій професійної діяльності майбутнього соціального педагога та якостей, необхідних для її реалізації, а також ключових принципів наукового моделювання, нами розроблена авторська модель формування міжкультурної толерантності майбутнього соціального педагога (*див. Рис.1.*), що акцентує увагу на зв'язку міжкультурної толерантності з процесом професійної підготовки як ресурсом її формування і з системою морального виховання як полем її існування та реалізації, що відображається в запропонованій авторській моделі як соціально-педагогічному феномені, що містить мету, зміст, форми та технології реалізації, а також її кінцевий результат – високий рівень сформованості міжкультурної толерантності. Розроблена нами модель включає п'ять взаємопов'язаних блоків:

1. Цільовий блок – визначає провідну мету, що повинна реалізувати потребу суспільства в соціальних педагогах з високим рівнем толерантності, яка конкретизується рядом завдань (оволодіння комплексом знань щодо поняття міжкультурної толерантності; формування умінь та навичок міжособистісної взаємодії на основі міжкультурної толерантності та реалізація їх у практичній професійній діяльності; розвиток особистісних якостей, необхідних для реалізації професійної діяльності).
2. Змістовний блок моделі включає взаємопов'язані компоненти міжкультурної толерантності: когнітивний (знаннява сфера, розуміння, поінформованість щодо питань міжкультурної толерантності), аксіологічно-мотиваційний (орієнтація на загальнолюдські та моральні цінності, повагу до культурних особливостей представників різних народів та позитивна мотивація до професійної діяльності), діяльнісно-практичний (система вмінь та навичок толерантно будувати взаєностосунки в соціокультурному середовищі та рівень прояву толерантної поведінки), перцептивно-афективний (сприйняття суб'єктами один одного, їхнім взаємним пізнанням, емоційне сприйняття та ставлення з повагою до гідності

представників своєї та іншої культури, їх поглядів, віросповідання і т.д.), оціннісно-рефлексивний (основою є діяльність на основі міжкультурної толерантності, тобто рефлексія та корекція суб'єктом власної дії і поведінки).

3. Операційно-діяльнісний блок моделі формування міжкультурної толерантності майбутніх соціальних педагогів побудований відповідно мети, змісту, структури навчально-виховного процесу та включає відповідні форми, методи та засоби: індивідуальні, групові та масові, серед яких традиційні та інноваційні форми роботи; методи (навчальна дискусія, самооцінювання, тренінги, педагогічні спостереження, вправи, рольові ігри, кейс-метод, опора на життєвий досвід студентів, біографічний метод, метод колективних творчих справ, соціальні проекти, метод «рівний-рівному» та ін.); включення майбутніх фахівців соціальної сфери у різні види діяльності — навчальну, позанавчальну, громадську тощо.
4. Контрольно-результативний блок включає оцінку та самооцінку та способи вимірювання рівня сформованості міжкультурної толерантності; умінні свідомо та самостійно контролювати результати своєї діяльності, професійному самовдосконаленні, саморегуляції та власне результат, що задовольняє потреби суспільства в соціальних педагогах з високим рівнем толерантності тощо.
5. Діагностичний блок. Передбачено поєднання критеріїв сформованості міжкультурної толерантності, а також діагностичного інструментарію, побудованого на їхній основі.

Для детальної характеристики моделі формування міжкультурної толерантності розкриємо зміст її компонентів, а саме: когнітивного, аксіологічно-мотиваційного, діяльнісно-практичного, перцептивно-афективного, оціннісно-рефлексивного.

Когнітивний компонент моделі формування міжкультурної толерантності майбутнього соціального педагога містить знання, необхідні соціальному педагогу для здійснення цієї діяльності. В контексті формування міжкультурної толерантності він реалізується у посиленні професійної спрямованості середовища ВНЗ, формуванні професійних цінностей та ідеалів майбутніх соціальних педагогів, а також включає системність, методологічність, міждисциплінарність загальнотеоретичних, психологічних, соціально-педагогічних знань щодо стратегій формування міжкультурної толерантності, багатоманітності світу, ненасилля, прав людини. Також цей компонент включає знання про шляхи самовдосконалення та самовиховання, шляхи формування міжкультурної толерантності, способи рефлексії, усвідомленість змісту та завдань, форм і методів формування міжкультурної толерантності майбутнього соціального педагога.

Аксіологічно-мотиваційний компонент реалізується через відведення центрального місця загальнолюдським і моральним цінностям, цінностям поваги до людини, цінності прав і

свобод людини та рівноправності людей, мотивація до навчальної та професійної діяльності, інтерес майбутніх соціальних педагогів до формування міжкультурної толерантності, мотивація до відповідальності за вибір життєвої позиції, визнання права вибору за іншими.

Діяльнісно-практичний компонент моделі передбачає активізацію системи вмінь та навичок, необхідних для успішної професійної діяльності толерантно будувати взаємостосунки в соціокультурному середовищі, змістовність, взаємопов'язаність, системність, комплексність умінь задля забезпечення продуктивності.

Перцептивно-афективний компонент реалізується через відповідний рівень ідентифікації, самоідентифікації, емпатії, децентрації, емоційної стійкості, прийняття майбутніх фахівців.

Оцінно-рефлексивний компонент реалізується через самоаналіз, критичне ставлення до власних дій, здатність майбутніх соціальних педагогів усвідомлювати та оцінювати стратегію своєї поведінки та вміння вносити корективи в процесі формування міжкультурної толерантності.

Висновки. Об'єктивна необхідність у систематизації підготовки майбутніх фахівців до діяльності на теоретичному та практичному рівнях вимагає поєднання у вигляді концептуальної моделі формування міжкультурної толерантності майбутніх соціальних педагогів. Тому, відповідно до змісту основних функцій професійної діяльності майбутнього соціального педагога та якостей, необхідних для її реалізації, а також ключових принципів наукового моделювання, нами розроблена авторська модель формування міжкультурної толерантності майбутнього соціального педагога, що акцентує увагу на зв'язку міжкультурної толерантності з процесом професійної підготовки як ресурсом її формування і з системою морального виховання як полем її існування та реалізації. Розроблена нами модель включає п'ять взаємопов'язаних блоків (цільовий, змістовний, операційно-діяльнісний контрольно-результативний та діагностичний) та п'ять базових компонентів (когнітивний, аксіологічно-мотиваційний, діяльнісно-практичний, перцептивно-афективний та оціннісно-рефлексивний).

Література:

1. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / В. А. Поліщук ; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Тернопіль, 2006. – 454 с.